

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“มนุษย์เรานั้นมีสิ่งสำคัญที่สุดคือ ต้องกิน ต้องดื่ม นีที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม ก่อนจะแสวงหาความสนใจในทางการเมือง ศาสตร์วิชาการ ศิลปะ และศาสนา”

คาร์ล มาร์กซ์ (เลนิน, 2539 : 68)

ในสายตาที่ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx, 1818-1883) นักปรัชญาชาวเยอรมัน มองการเมืองแล้ว การเมืองนั้นมีความสำคัญไม่น้อย โดยได้จัดอันดับความสำคัญของการเมืองไว้ค่อนจากปัจจัยที่มนุษย์ขาดมิได้เลยทีเดียว ในขณะที่ อริสโตเติล (Aristotle, 384-322 BC.) ปรัชญาเมธีชาวกรีก ได้ให้ความสำคัญของการเมืองยิ่งกว่านั้น นั่นคือการเมืองไม่สามารถแยกออกจากชีวิตมนุษย์ได้ โดยกล่าวไว้ว่า

“โดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์เป็นสัตว์การเมือง มีเป้าหมายในการใช้ชีวิต จึงต้องอาศัยอยู่ร่วมกันในชุมชน และชุมชนทางการเมือง (polis) จะเป็นพัฒนาการขั้นสูงสุดที่จะทำให้มนุษย์สามารถบรรลุถึงธรรมชาติแห่งความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ได้”

จากคำกล่าวของอริสโตเติลจะเห็นได้ว่า การเมืองเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถแยกออกจากชีวิตมนุษย์ได้ เพราะมนุษย์มิได้มีชีวิตอยู่ด้วยสัญชาตญาณเหมือนสัตว์อื่นทั่วไป แต่มนุษย์มีเป้าหมายชีวิต ดังนั้นการมาอยู่ร่วมกันในชุมชนและพัฒนากิจกรรมทางการเมืองขึ้นจะทำให้มนุษย์สามารถบรรลุถึงธรรมชาติแห่งความดีสูงสุดของชีวิตมนุษย์ได้ (ชลัช จงสีบพันธ์, 2528 : 15)

ไม่ว่า “การเมือง” จะถูกจัดอันดับให้อยู่ค่อนจากปัจจัยที่มนุษย์มีอาจขาดได้ หรือจะเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถแยกออกจากชีวิตมนุษย์ได้ก็ตาม แนวคิดข้างต้นกลับมิใช่ข้ออ้างหรือ

จุดขัดแย้งทางความคิด หากสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการเมืองที่มีต่อมนุษย์ได้เป็นอย่างดี

ในอีกแนวคิดหนึ่ง นอกจากการเมืองจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐแล้ว การเมืองยังเป็นเรื่องของการสร้างนำ หรือการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องอยู่กับการแข่งขัน การช่วงชิง และการใช้กุศโลบายระหว่างปัจเจกชนหรือกลุ่มบุคคล เพื่อเข้าควบคุมอำนาจ ผลประโยชน์ และทรัพยากรต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องอำนาจถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุดและสถาบันที่มีอำนาจมากที่สุดในสังคมก็คือ “รัฐ” ดังนั้นการเมืองจึงหมายถึงเรื่องราวที่เกี่ยวกับปัญหาว่าใครควบคุม ใช้หรือช่วงชิง “อำนาจรัฐ” และมีจุดมุ่งหมายอันใด (สุชาย ตริรัตน์, 2525 : 118) นอกจากนี้ การเมืองยังเกี่ยวพันไปถึงเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และชีวิตความเป็นอยู่ของพลเมืองของรัฐ เมื่อใดที่การเมืองสันคลอน ก็ดูเหมือนว่าเศรษฐกิจ สังคม และส่วนย่อยอื่นๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นรัฐจะพลอยได้รับผลกระทบโยกไหวตามไปด้วยทุกครั้ง และเมื่อใดที่การเมืองเข้มแข็งสามารถจัดระบบต่างๆ ให้เป็นประโยชน์หรือเอื้อประโยชน์สุขต่อประชาชนได้เต็มที่ เศรษฐกิจของประเทศก็พลอยเจริญก้าวหน้าและสังคมก็สงบสุขเป็นห่วงโซ่ไปด้วยทุกครั้งเช่นกัน และถ้าดีกรอบการเมืองให้แคบเข้าก็จะพบว่าการเมืองได้แทรกเข้าไปอยู่แม้ในส่วนย่อยที่สุดของสังคม กล่าวคือ เพียงแต่ประชาชนไปใช้สิทธิที่ตนพึงมีตามระบอบประชาธิปไตย ก็เท่ากับได้ก้าวล่วงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองขั้นพื้นฐานแล้ว ดังนั้นการเมืองจึงเปรียบเสมือนพันธนาการที่ร้อยรัดเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมนั้นระบอบประชาธิปไตยทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างไม่อาจปฏิเสธได้

เมื่อศึกษาลงไปในโครงสร้างทางการเมือง ก็จะพบว่าโครงสร้างทางการเมืองประกอบด้วยโครงสร้างส่วนบนและโครงสร้างพื้นฐาน โครงสร้างส่วนบน ได้แก่ กลไกและอำนาจรัฐ ส่วนโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ส่วนของประชาชนหรือสังคม และสิ่งที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างรัฐกับสังคมเข้าด้วยกันก็คือสื่อมวลชนนั่นเอง (ลิขิต ธีรเวคิน, 2535 : 252) สื่อมวลชนจึงเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญสูงมากในระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย เนื่องจากสื่อมวลชนสามารถเป็นสื่อกลางในการให้ข้อมูลข่าวสารความรู้ต่างๆ เผยแพร่ไปสู่ประชาชน เสริมสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน ซึ่งส่งผลในทางการเมืองคือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ สื่อมวลชนเป็นตัวกลางของการสื่อสารระหว่างรัฐกับประชาชน โดยรัฐสามารถแถลงนโยบายอธิบายข้อข้องใจทั้งหลาย ในขณะที่ประชาชนก็สามารถร้องเรียนปัญหาต่างๆ เพื่อให้มีการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้

สื่อมวลชนยังมีบทบาทในการโน้มน้าวให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองต่างๆ เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และที่สำคัญสื่อมวลชนยังทำหน้าที่ตรวจสอบ เสนอความคิดเห็นถ่วงดุล หรือเป็นผู้นำทางความคิดในนโยบายที่มีผลกระทบต่อสังคมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมโดยรวม และเมื่อใดที่นักการเมืองมิได้หนักแน่นในอุดมการณ์หรือเมื่อการเมืองมิได้ดำเนินไปในวิถีทางที่ควร ก็อาจถูกสื่อมวลชนสะท้อนคำวิพากษ์วิจารณ์จนเกิดการทบทวนเพื่อเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ถูกต้องขึ้น บทบาทของสื่อมวลชนในทางการเมืองจึงมีอาณาเขตที่กว้างขวาง ไม่ว่าในแง่ของการพัฒนาการเมือง การเสริมสร้างระบบสังคมการเมืองให้มีความเข้มแข็ง ปรับปรุงกลไกของรัฐ และแสวงหาหนทางในการแก้ไขปัญหาของประเทศร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความมีเสถียรภาพและความมั่นคงของชาติในที่สุด

ในขณะที่ทุกวันนี้สื่อมวลชนได้มีบทบาทมากขึ้นตามกระแสโลกยุคสังคมข่าวสาร (Information Society) ข่าวสารได้กลายเป็นพลังอำนาจสำคัญที่มีอิทธิพลในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ความต้องการข่าวสารจึงเพิ่มมากขึ้นตามการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและของโลก จนมีคำกล่าวที่ว่า “ผู้ใดมีข่าวสาร ผู้นั้นมีอำนาจ” โดยมีเทคโนโลยีทางการสื่อสารโทรคมนาคมสมัยใหม่ที่รวดเร็ว เช่น ความนิยมสื่อสาร และใยแก้วนำแสง เป็นจักรกลสำคัญที่ช่วยผนึกโยงใยส่วนต่างๆ ของโลกเข้าไว้ด้วยกัน ทำให้ข้อมูลข่าวสารที่ไหลอยู่ในสังคมเป็นมาตรฐานเดียวกัน ดังนั้นการสื่อสารเรื่องข่าวจึงมีความสำคัญในตัวของมันเอง เช่นเดียวกับข่าวการเมืองที่ได้ทวีความสำคัญมากขึ้น ข่าวการเมืองได้กลายเป็นข่าวหลักที่สำคัญของสื่อมวลชนทุกประเภทโดยเฉพาะข่าวโทรทัศน์ เนื่องจากปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าการเมืองเป็นตัวแปรสำคัญที่สามารถส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของประเทศในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นธุรกิจการค้า การลงทุน ภาวะเศรษฐกิจ ความกินดีอยู่ดีของประชาชน หรือแม้แต่ความสงบสุขของประเทศ ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงให้ความสนใจและความสำคัญกับข่าวการเมืองกันมากขึ้น โดยคาดหวังว่าสื่อมวลชนจะทำหน้าที่เป็นยามเฝ้าดูการแสดงบทบาทของกลุ่มการเมืองที่เสนอตัวเข้าไปเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของพวกเขาอย่างระมัดระวัง

โทรทัศน์นับเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่มีข่าวเป็นหัวใจสำคัญของการนำเสนอรายการ จนมีผู้กล่าวว่า “ข่าวเป็นหัวใจของวิทยุทีวี” (อาจินต์ ปัญจพรุค, 2533 : 369) ซึ่งคำกล่าวนี้น่าจะไม่ผิดไปจากความจริงนัก เพราะแม้แต่สถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม สถานีโทรทัศน์แห่งแรก

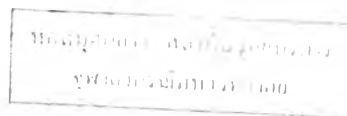
ของประเทศไทย ยังได้เสนอรายการข่าวตั้งแต่วันแรกที่เปิดทำการเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2498 โดย สรรพสิริ วิรยศิริ หัวหน้าแผนกวิทยุโทรภาพของกรมประชาสัมพันธ์ ในฐานะหัวหน้าฝ่ายข่าวและประกาศ ได้เล่าถึงการทำข่าวในวันเปิดสถานีว่า

“ในวันกาลาพรีเมียร์ของไทยทีวี 24 มิถุนายน 2498 หนังสือพิมพ์มีแต่เรื่องพิธีเปิด ข่าวเบาๆ ไม่มีเลย จวนเวลาข่าวเต็มที่แล้ว ทันใดนั้นเองเสียงหวอรถดับเพลิงก็ผ่านบางขุนพรหมไป รถของฝ่ายข่าวก็หือติดท้ายรถดับเพลิงไปทันที จนถึงที่เพลิงไหม้โรงเก็บนุ่นที่บางซ่อนตอนเกือบถึงเมืองนนท์ไม่ถึง 1 ชั่วโมงหลังจากนั้น ข่าวด่วนชิ้นแรกก็ปรากฏบนจอโทรทัศน์”

(สรรพสิริ วิรยศิริ, 2508 : 80)

นับแต่นั้นเป็นต้นมา รายการข่าวได้กลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่สถานีโทรทัศน์ทุกแห่งของเมืองไทยจะต้องมีในผังรายการประจำวัน อย่างไรก็ตาม รายการข่าวโทรทัศน์ในยุคแรกมักจะเน้นพิธีการ กิจกรรมของบุคคลสำคัญในรัฐบาลหรือในกองทัพ ซึ่งหากคุณค่าในเชิงข่าวไม่ได้ นอกจากนี้การรายงานข่าวก็ได้สนองความต้องการอยากรู้อยากเห็นของผู้รับสารเท่าใดนัก อันเป็นผลมาจากการที่สื่อโทรทัศน์ถูกรัฐบาลควบคุม และนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อ รวมทั้งเพิ่มความชอบธรรมทางการเมืองแก่ตัวผู้นำ อย่างไรก็ตาม ข่าวประเภทนี้ได้กลายเป็นพื้นฐานสำคัญของการนำเสนอข่าวการเมืองทางโทรทัศน์ในเวลาต่อมา

โทรทัศน์จึงเป็นสื่อที่ถูกจำกัดบทบาทมาตั้งแต่แรกเริ่ม เพราะเป็นสื่อที่รัฐเข้าควบคุมการเจริญเติบโต เนื่องจากเห็นว่าการทำงานที่ในบางด้านอาจมีผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลหน้าที่ในการให้ข่าวสารของโทรทัศน์โดยเฉพาะข่าวการเมือง จึงขึ้นอยู่กับความเข้มงวดของรัฐบาลในแต่ละยุคเป็นสำคัญ เช่น ช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โทรทัศน์มีอิสระในการเสนอเนื้อหาทางด้านข่าวสารการเมืองมากยิ่งขึ้น สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจ สามารถกระทำตัวเป็นสื่อมวลชนที่รับผิดชอบในการเสนอข่าวที่มีลักษณะรอบด้าน ไม่ได้จำกัดอยู่ที่การเสนอเรื่องที่เป็นเรื่องของรัฐบาลโดยเฉพาะเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในวันวิกฤติ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 การรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ของสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 กลับถูกระงับการออกอากาศลงกลางคืน และเมื่อเหตุการณ์ปฏิรูปการปกครองเกิดขึ้นก็ทำให้เจ้าหน้าที่ของสถานีโทรทัศน์แห่งนั้นถูกคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินสั่งให้พ้นจากอำนาจหน้าที่หลายคน

(ระวีวรรณ ประกอบผล, 2527 : 260) หรือในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เมื่อปี พ.ศ. 2535 โทททัศน์ถูกรัฐบาลภายใต้การนำของ พลเอกสุจินดา คราประยูร ใช้ในการปกปิดข่าวและบิดเบือนข่าวเกี่ยวกับผู้ประท้วงจนนำไปสู่เหตุการณ์นองเลือดในที่สุด

อย่างไรก็ตาม ในรัฐบาลต่อๆ มา จวบจนปัจจุบัน กล่าวคือ ตั้งแต่รัฐบาลของ นาย ชวน หลีกภัย เป็นต้นมา สื่อมวลชนกลับมามีเสรีภาพเต็มที่อีกครั้ง สื่อมวลชนสามารถแสดงบทบาททางการเมืองได้มากขึ้น แต่ท่ามกลางเสรีภาพที่ไร้ขีดจำกัดนี้ สื่อมวลชนกลับถูกรัฐบาลโดยเฉพาะบุคคลระดับผู้นำในรัฐบาลวิพากษ์วิจารณ์การทำหน้าที่อย่างหนัก จนเกิดเป็นความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการกระทบกระทั่งนี้บ่อยๆ โดยรัฐบาลมักกล่าวหาว่า สื่อมวลชนเป็นตัวละครสำคัญในการปลุกปั่นให้ผู้คนเบียดเบียนและเกลียดชังรัฐบาล เช่น (ฝ่ายข้อมูล สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, 2539 : 30-36)

นาย อรรถพล สรสุชาติ สส.พรรคประชาธิปัตย์ กล่าวว่า สื่อมวลชนมีส่วนทำให้ประชาชนเข้าใจผิด โดยการเสนอข่าวไม่ตรงความจริง จนรัฐบาลชี้แจงอย่างไรไม่เป็นผล

พลเอก วิมล วงศ์วานิช ผู้บัญชาการทหารบก ได้แสดงความไม่พอใจสื่อมวลชนว่า เขาคำถามมาชัดปาก ทำให้เกิดความบาดหมางกับ พลเอก ชาลิต ขงใจฤๅษ รัฐมนตรีกลาโหม

นาย สมักร สุนทรเวช รองนายกรัฐมนตรี ได้โทษสื่อมวลชนว่าเป็นต้นเหตุที่ทำให้รัฐบาลมีภาพพจน์ดีคลบจากผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน มีการเอาข่าวไปยุไปถามทุกคนว่ารัฐบาลไม่ดีมาตั้งแต่เริ่ม เป็นการเหยียบย่ำซ้ำเติมรัฐบาล เมื่อทำโพลผลก็ออกมาเป็นแบบนี้ ความยุ่งยากทั้งหมดเกิดจากสื่อมวลชนไม่ชอบรัฐบาล เลยทำกันทุกวิถีทาง

ในขณะที่ นาย บรรหาร ศิลปอาชา อดีตนายกรัฐมนตรี ได้ระบายความอัดอั้นตันใจเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนว่า

“ศรัทธาของผมในกรุงเทพมหานคร ถูกคิดสเครดิดอย่างไรบ้าง บางทีเรื่องทุกอย่าง บางเรื่องไม่ตรงกับข้อเท็จจริงก็เขียนลงกัน ... มีข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร แต่ไปเขียนเป็นอีกอย่าง นี่เป็นการคิดสเครดิดกันไปในตัว บางเรื่องไม่ได้พูด สส.ไม่ได้พูดแม้แต่คนเดียว

พอมิข่าวก็ไปถาม ก็บอกว่าไม่ได้พูด เขียนกันเป็นเรื่องขึ้นมาเอง ขอมรับกันบ้างไหม ว่าบ้านเมืองเราที่พัฒนาไปได้ไม่ไกลเพราะอะไร ถ้าการเมืองบ้านเราไม่เที่ยงธรรม ไม่เอาพื้นที่ของสื่อ ไปลงในสิ่งที่ดีบ้าง โจมตีกันอยู่ทุกวัน ... บางทีไปเก็บข่าวคนโน้นพูด นิด คนนี้พูดหน่อย แล้วเอามาชนกัน ทั้งๆ ที่เป็นคนละข่าว ถ้าสื่อบ้านเรายังเป็นอย่างนี้ บอกได้เลย ไม่ได้ครึ่งของสิงคโปร์ ครึ่งของมาเลเซีย คนอื่นเขาก้าวหน้าต่อไป แต่ของเราไม่มีทาง ... บางทีผมประชุมเรื่องงานใช้เวลา 4 ชั่วโมง ออกมาแทนที่จะถามในที่ประชุมมีเรื่องอะไรบ้าง กลับไปถามเรื่องอื่นที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้น ... การทำงานก็มีบกพร่องบ้าง แต่เขียนข่าวอย่างนี้กันบ่อยๆ เขียนไม่ตรงข้อเท็จจริง ก็ลดศรัทธา รัฐบาลลงไปได้เหมือนกัน ... รัฐบาลมีผลงานดีๆ มากมาย ไม่เห็นเขียนบ้าง เอาแต่เรื่อง คนขัดแย้ง คนทะเลาะกันทุกวัน คนก็หมดศรัทธา ประชาธิปไตยไม่เกิด..."

(มติชน, 15 สิงหาคม 2539 : 2)

ความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองกับสื่อมวลชนนี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพงานข่าวการเมืองได้ในระดับหนึ่งว่า นักการเมืองยังไม่พอใจกับงานข่าวการเมืองที่เผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ หลายครั้งรัฐได้ตอบโต้สื่อมวลชนด้วยการพยายามแทรกแซงสื่อมวลชน โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ไม่ให้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างอิสระและเป็นกลาง เช่น กรณีที่ นางสาว สมจิตต์ นวเครือสุนทร ผู้สื่อข่าวของสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 ถูกสั่งย้ายจากทำเนียบรัฐบาลตามคำขอของ นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น กับผู้บริหารระดับสูงของสถานี โดยให้เหตุผลว่า นางสาว สมจิตต์ มักจะถามคำถามที่รุนแรงและมีเจตนาร้ายต่อรัฐบาล (ฝ่ายข้อมูล สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, 2539 : 32-33) หรือกรณีของ นางสาว บุญระคม จิตรดอน บรรณาธิการข่าวการเมืองของสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ซึ่งถูกสั่งย้ายไปเป็นเจ้าหน้าที่อินเทอร์เน็ต โดยอ้างว่าเป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเจ้าหน้าที่ภายในช่อง 5 เพื่อความเหมาะสม ในขณะที่มีข่าวออกมาว่าเกิดจาก นาย บรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี ไม่พอใจข่าวการเมืองบางชิ้นของ ช่อง 5 หรือกรณีที่ นาย เศษ บุญ-หลง เลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้เชิญ พลโท แป้ง มาลากุล ณ อยุธยา ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 และ นาง อรสา คุณวัฒน์ ผู้อำนวยการองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย(อสมท.) มาพบเพื่อขอความร่วมมือให้งดการเสนอข่าวที่มีลักษณะขัดแย้งเพราะมีผู้ใหญ่ในทำเนียบขอมา (มติชน, 14 กันยายน 2539 : 1, 15) นอกจากนี้ ผู้บริหารระดับสูงของสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ก็เคยถูกผู้ใหญ่ในทำเนียบรัฐบาลโทรศัพท์มาต่อว่า กรณีเสนอข่าวการแสดงความคิดเห็นของประชาชนต่อปัญหาสินค้าราคาแพง

การตอบโต้ของรัฐดังกล่าวนี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงภัยจากสื่อมวลชนต่อผู้บริหาร ดังที่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์และการเมือง ได้เขียนไว้ในคำนำหนังสือ มาพูดภาษาไทยกันดีกว่า ของ ส. ศิวรักษ์ เมื่อปี พ.ศ. 2509 ว่า

“สมัยนี้เป็นสมัย ‘สื่อมวลชน’ ซึ่งส่วนมากหมายความว่ามีคนจำพวกหนึ่งพยายามพูด เขียน และแสดงให้มวลชนเข้าใจคล้อยตามไปกับคำพูด บทเขียน และการแสดงนั้นๆ ถ้าสื่อมวลชนมีความหมายเพียงแต่เท่านั้น สื่อนี้ก็จะเป็นอาวุธที่มีอันตรายร้ายแรงยิ่งนัก เพราะจะเป็นเครื่องมือที่นักการเมือง นักธุรกิจใช้ไปในทางมิชอบได้ ... ด้วยเหตุนี้ ปัญญาชน ผู้สามารถพูด เขียน หรือแสดงออกแก่มหาชน จึงมีหน้าที่ที่สำคัญอยู่ข้อหนึ่ง คือต้องพูด เขียน หรือแสดงให้เขาคิด ให้เขาได้โอกาสใช้ความคิดตรិตรอง และให้เขาได้เบิกความคิดให้กว้างขวาง ให้แตกฉาน ให้ลึกซึ้ง ให้ขึ้นระดับสูง ปัญญาชนย่อมเป็นอากรณัอันประเสริฐ ปัญญาที่ประเสริฐนั้นย่อมช่วยยุคความประพฤติของปัญญานั้นให้แพร่หลาย และก้าวหน้าสืบไป โดยอาศัยความคิดของมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญ สื่อมวลชนประเภทนี้จัดว่าเป็นสื่ออันอาศัยวิชาเป็นหลัก จะกลับกลายเป็นสื่อมวลชนปัญญาชน และเป็นสื่อประเภทที่จะนำความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรมมาสู่สังคม”

(ส. ศิวรักษ์, 2539 : 28- 29)

แม้ว่า ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ จะได้เสนอทัศนะดังกล่าวไว้ถึง 30 ปีแล้ว แต่แนวคิดดังกล่าวก็ยังสามารถใช้ได้ดีกับสื่อมวลชนยุคปัจจุบัน การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนนับว่ายังมีความสำคัญยิ่ง ในแง่มุมการเสนอข่าวการเมืองก็เช่นกัน การที่สื่อจะทำหน้าที่เสนอข่าวสารได้สมบูรณ์เพียงใดก็ขึ้นอยู่กับตัวสื่อมวลชน นั่นคือตัวผู้สื่อข่าวเป็นสำคัญ เพราะผู้สื่อข่าวเป็นด่านแรกในการทำหน้าที่คัดกรองแง่มุมของข่าวมาเสนอให้สังคมได้รับรู้ ผู้สื่อข่าวมีส่วนอย่างสำคัญในการชี้ชะตาและกำหนดเนื้อหาข่าว มาตรฐานของข่าวจะเป็นอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถและความเอาใจใส่ในการเลือกสรรตัดสินใจนำเหตุการณ์มาเผยแพร่ของผู้สื่อข่าว อย่างไรก็ตาม ในขณะนี้ได้มีเสียงสะท้อนในเชิงตำหนิการทำงานของผู้สื่อข่าวในรูปของการวิพากษ์วิจารณ์ว่า “ฐานันดรที่สี่” ของสื่อมวลชนไทยมีจุดเด่นที่สำคัญคือมาตรฐานทางวิชาชีพไม่สูงนักดังที่ได้มีผู้ประมวล “ข้ออ่อน” ของสื่อมวลชนไทยไว้ดังนี้

ประการแรก *ไม่ทำการบ้าน* นักข่าวพวกนี้จะไม่ค่อยศึกษาหาค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการทำข่าว การรายงานข่าวเป็นเสมือนการเล่นปิงปอง นั่นคือ การนำคำพูดสั้นๆ ของคนนี้ไปถามคนนั้นว่ารู้สึกอย่างไร ยังผลให้ข่าวตื่นเงินและซ้ำซากจนน่ากลัว (บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา, 2539 : 13-14)

ประการที่สอง *ไม่เก็บข้อมูล* การเป็นนักข่าวที่ดีจะต้องมีการเก็บข้อมูลที่ดียิ่ง แต่ทุกวันนี้เชื่อว่าหากนักที่จะหานักข่าวที่เห็นความสำคัญของข้อมูลแล้วเก็บรวบรวมไว้เป็นระบบ

ประการที่สาม *ไม่มีสมุดจดข่าว* นักข่าวปัจจุบันมีอยู่มากมายที่จดข่าวลงในเศษกระดาษแผ่นเล็กๆ และนักข่าวจำนวนไม่น้อยออกจากบ้านไปโดยไม่มีทั้งเศษกระดาษและปากกา

ประการที่สี่ *ไม่ติดตามข่าวสาร* สมองว่างเปล่า มีนักข่าวจำนวนหนึ่งที่ปิดหูปิดตาตัวเองไม่รู้ว่าข่าวสารวันนั้นมีอะไรที่สำคัญบ้าง แนวทางของข่าวประจำวันนั้นไปทางไหนก็ไม่รู้ เรียกว่าไม่รู้อะไรเลยนอกจากเรื่องของตัวเองทำข่าวอยู่เท่านั้น เมื่อก้าวไม่ทันข่าว ไม่ทันเกม ไม่ทันสถานการณ์ก็มองประเด็นข่าวไม่ออก ตั้งคำถามพินๆ ธรรมดาๆ ไม่เข้าถึงเบื้องหลังหรือจุดไคลแมกซ์ของปัญหาที่แท้จริง (บุญเลิศ ช่างใหญ่, 2536 : 128-129)

ประการที่ห้า *ขาดทักษะในการเขียนข่าว* นักข่าวไทยกำลังกลายเป็นเพียงคนส่งข่าว มีหน้าที่ส่งว่าใครพูดอะไรเข้าไปในสำนักงาน โดยไม่ได้เขียนข่าวเองเลย ทำให้นักข่าวขาดทักษะในการเขียนข่าว ทั้งๆ ที่นักข่าวน่าจะเป็นอาชีพที่ฝึกการเขียนได้ดีที่สุด (ศิลป์ฟ้า ต้นศรารุณ, 2538 : 87)

จากสภาพการณ์ที่หลายฝ่ายมองว่าคุณภาพสื่อมวลชนปัจจุบันโดยเฉพาะในแง่การนำเสนอข่าวการเมืองยังไม่ได้คุณภาพ ทำให้เกิดคำถามว่า ภายใต้อิทธิพลของสื่อมวลชน บุคคลในสังคมคาดหวังอยากให้สื่อมวลชนนำเสนอข่าวการเมืองอย่างไร และข่าวสารทางการเมืองที่ดีควรเป็นอย่างไร ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาถึงความคาดหวังของนักสื่อสารมวลชน นักการเมือง และนักวิชาการ ต่องานข่าวการเมืองทางโทรทัศน์ ทั้งนี้ได้เลือกศึกษาจากนักสื่อสารมวลชน นักการเมือง และนักวิชาการ เนื่องจากเห็นว่าบุคคลทั้ง 3 กลุ่มนี้เกี่ยวข้องกับข่าวการเมืองโดยตรง และมีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะเป็นตัวแทนที่ดีของสังคมในการแสดงความคิดเห็นต่อข่าว

การเมืองทางโทรทัศน์ กล่าวคือ นักสื่อสารมวลชนเป็นผู้ปฏิบัติงานในฐานะเป็นผู้กรองสาร คัดเลือกสาร และกำหนดวาระของข่าวสารทางการเมืองที่เผยแพร่ไปสู่มวลชน จึงอาจกล่าวได้ว่า นักสื่อสารมวลชนเป็นผู้กำหนดคุณภาพงานข่าวการเมือง ในขณะที่นักการเมืองเป็นผู้สัมผัสกับ งานทางด้านการเมือง และบางครั้งยังเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐกับสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นตัวแทนของรัฐ มีอำนาจในการควบคุมสื่อโดยเฉพาะวิทยุและโทรทัศน์ นอกจากนี้นักการเมืองยังต้องเกี่ยวข้องกับ สื่อมวลชนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ในฐานะที่เป็นผู้ให้ข่าวสารความคิดเห็นผ่านสื่อมวลชน และ เป็นผู้ถูกสื่อมวลชนกล่าวอ้างถึง รวมทั้งได้รับผลกระทบโดยตรงจากข่าวการเมืองที่สื่อมวลชน ผลิตออกไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่านักสื่อสารมวลชนและนักการเมืองควรอยู่ในบริบทของการ ศึกษาเกี่ยวกับงานข่าวการเมืองครั้งนี้ โดยต่างปฏิบัติหน้าที่กันคนละขั้วของข่าวการเมือง ฝ่ายหนึ่ง เป็นเจ้าของคำพูดและการกระทำ ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้นำคำพูดและการกระทำนั้นไปเผยแพร่สู่สาธารณชนตามกระบวนการกรองสารของแต่ละองค์กร สำหรับนักวิชาการ แม้จะไม่ได้เป็นผู้ลงมือปฏิบัติเหมือน 2 กลุ่มแรก แต่ก็เปรียบเสมือนตัวแทนที่เป็นมาตรฐานและเป็นกลาง ไม่มี ส่วนได้ส่วนเสีย และโดยอาชีพแล้วเป็นผู้ส่งสอนทฤษฎีทางด้านสื่อสารมวลชนและการเมือง จึงมีความรู้ในเรื่องงานข่าวการเมืองเป็นอย่างดี ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งนักวิชาการออกเป็น 2 สาขาที่ เกี่ยวข้องกับงานข่าวการเมือง คือ นักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชน ซึ่งจะมีความรู้ในเรื่องของ กระบวนการถ่ายทอดข่าวสาร และนักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ ซึ่งมีความรู้ในเรื่องของการเมือง การปกครอง เพื่อให้สามารถครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษาได้อย่างครบถ้วน ด้วยเหตุผลดัง กล่าว ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาถึงความคาดหวังต่องานข่าวการเมืองจากทัศนะของนักสื่อสารมวลชน นักการเมือง และนักวิชาการ โดยได้ตีกรอบการศึกษาไว้เฉพาะข่าวการเมืองทางโทรทัศน์ ด้วยเหตุที่สื่อโทรทัศน์ปัจจุบันเป็นสถาบันที่ทรงอิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมมาก ไม่ว่าจะ ใ้อะไรก็ตามที่เกิดขึ้นในจอโทรทัศน์จะมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ และใ้อะไรก็ตามที่เกิดขึ้นนอกจอ โทรทัศน์จะมีความสำคัญน้อยลงเรื่อยๆ ในแง่มุมของการเสนอข่าวการเมืองก็เช่นกัน สื่อโทรทัศน์ มีบทบาทอย่างมากในการกำหนดระเบียบวาระของประเด็นเนื้อหาที่สร้างความสนใจให้เกิดขึ้นกับ สาธารณชน บ่อยครั้งที่สื่อโทรทัศน์สามารถสร้างกระแสความรู้สึกทั้งในแง่บวกและแง่ลบต่อ บุคคล เหตุการณ์ หรือแม้แต่พรรคการเมืองได้อย่างได้ผล ใ้อะไรก็ตาม บางครั้งข่าวการเมือง ทางโทรทัศน์กลับถูกตั้งข้อสังเกตว่าเรื่องราวทางการเมืองมีความน่าเชื่อถือไม่สูงนัก อันเนื่องมา จากการควบคุมของรัฐ กล่าวคือ ถ้าไม่ผ่านการตกแต่งมาแล้วเป็นอย่างดี ก็อาจจะผ่านการตัดต่อ มาแล้วในบางระดับ หาใช่ข้อมูลดังที่ควรจะเป็นไม่ (บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา, 2539 : 106) ซึ่งนับเป็นบทบาทที่ขัดแย้งกันของสื่อโทรทัศน์ที่ทำให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีความน่าสนใจมากขึ้น

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาถึงงานข่าวการเมืองของสถานีโทรทัศน์ระบบ VHF ทั้ง 5 ช่อง โดยเริ่มศึกษาจากปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการผลิตงานข่าวการเมืองทางโทรทัศน์ เพื่อปูพื้นความเข้าใจเกี่ยวกับข้อจำกัดในการผลิตข่าวการเมืองทางโทรทัศน์เสียก่อน จากนั้นจึงเริ่มศึกษาถึงความคาดหวังต่องานข่าวการเมืองจากทัศนะของบุคคลทั้ง 3 กลุ่ม นอกจากนี้จะได้พิจารณาถึงองค์ประกอบในด้านของตัวผู้สื่อข่าวด้วย เนื่องจากผู้สื่อข่าวเป็นตัวจักรสำคัญของการผลิตงานข่าวการเมือง คุณภาพงานข่าวโดยรวมขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้สื่อข่าวเป็นสำคัญ ผู้สื่อข่าวโทรทัศน์ที่มีคุณภาพก็ย่อมทำให้ข่าวการเมืองทางโทรทัศน์ที่ผลิตได้มีคุณภาพตามไปด้วย ทั้งนี้การศึกษถึงความคาดหวังของบุคคลในสังคมต่องานข่าวการเมืองจะทำให้เข้าใจถึงคุณภาพงานข่าวการเมืองที่พึงประสงค์ในสายตาของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับข่าวการเมืองโดยตรง อันจะนำไปสู่การพัฒนาข่าวการเมืองทางโทรทัศน์ต่อไปในอนาคต ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงความคาดหวังของนักสื่อสารมวลชน นักการเมือง และนักวิชาการ ต่องานข่าวการเมืองทางโทรทัศน์

ปัญหานำวิจัย

1. มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลกระทบต่อการผลิตงานข่าวการเมืองทางโทรทัศน์
2. นักสื่อสารมวลชน นักการเมือง และนักวิชาการ มีความคาดหวังต่องานข่าวการเมืองทางโทรทัศน์อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการผลิตงานข่าวการเมืองทางโทรทัศน์
2. เพื่อศึกษาถึงความคาดหวังของนักสื่อสารมวลชน นักการเมือง และนักวิชาการ ต่องานข่าวการเมืองทางโทรทัศน์

ข้อสันนิษฐาน

1. สถานีโทรทัศน์แต่ละแห่งมีข้อจำกัดในการผลิตข่าวการเมืองแตกต่างกัน โดยมีนโยบายของแต่ละสถานีและความเกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดรูปแบบการผลิตข่าวการเมือง
2. นักสื่อสารมวลชน นักการเมือง และนักวิชาการ มีความคาดหวังต่องานข่าวการเมืองแตกต่างกันไปตามมุมมองในวิชาชีพของตน

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงความคาดหวังของนักสื่อสารมวลชน นักการเมือง และนักวิชาการ ต่องานข่าวการเมืองทางโทรทัศน์ โดยศึกษาจากงานข่าวการเมืองของสถานีโทรทัศน์ระบบ VHF ทั้ง 5 ช่องในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 อสมท. สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อสมท. และสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาจากมุมมองของบุคลากร 3 ฝ่าย คือ นักสื่อสารมวลชน นักการเมือง และนักวิชาการ

นิยามศัพท์

1. ความคาดหวัง หมายถึง สิ่งที่นักสื่อสารมวลชน นักการเมือง และนักวิชาการ ต้องการจะได้รับจากข่าวการเมืองทางโทรทัศน์
2. ข่าวการเมืองทางโทรทัศน์ หมายถึง กระบวนการในการดำเนินงานด้านการผลิตข่าวการเมืองทางโทรทัศน์
3. นักสื่อสารมวลชน หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่หรือเคยทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกและผลิตข่าวการเมืองทางโทรทัศน์เพื่อการเผยแพร่สู่สาธารณชน ประกอบด้วย

- นักสื่อสารมวลชนระดับบริหาร ได้แก่ หัวหน้ากองบรรณาธิการข่าว บรรณาธิการข่าวการเมือง และอธิบดีบรรณาธิการข่าวการเมืองของสถานีโทรทัศน์ช่องต่างๆ
- นักสื่อสารมวลชนระดับปฏิบัติการ ได้แก่ ผู้สื่อข่าวสายการเมืองของสถานีโทรทัศน์ช่องต่างๆ

4. *นักการเมือง* หมายถึง บุคคลที่ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองต่างๆ ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้าน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนทั้งทางตรงและทางอ้อม

5. *นักวิชาการ* หมายถึง บุคคลที่ทำงานเกี่ยวข้องกับวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา ในสถาบันระดับอุดมศึกษา ทั้งในสายงานที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารมวลชน และสายงานที่เกี่ยวข้องกับรัฐศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนางานข่าวการเมืองทางโทรทัศน์ รวมทั้งใช้เป็นแนวทางในการคัดเลือก ปรับปรุง และยกระดับงานข่าวการเมืองทางโทรทัศน์ต่อไปในอนาคต
2. เพื่อเป็นประโยชน์กับผู้สนใจงานข่าวโทรทัศน์ โดยเฉพาะงานข่าวโทรทัศน์สายการเมือง